

ПРИНЦИП НЕДИСКРИМІНАЦІЇ В ГРОМАДЯНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Сорокін А. А.

Наук. керівн. – проф., д. юрид. н. Дашковська О. Р.

Національний юридичний університет

імені Ярослава Мудрого

Сучасні політичні та ідеологічні процеси, зокрема євроінтеграція, з одного боку спрямовані на розповсюдження загальнолюдських цінностей, толерантного суспільства, закріплення цілого комплексу прав і свобод людини; з іншого створюють сприятливі можливості для відродження старих форм расизму, ксенофобії, соціальної несправедливості та появи нових, раніше не властивих нам форм дискримінації за численними ознаками. До таких відносять і права сексуальних меншинств, і нерівність за ознаками статі, інвалідності, ВІЛ-статусу, майнового стану, етнічної належності та багатьох інших.

Сьогодні Україна опинилася у вирі складних політичних подій, збройних конфліктів, котрі роздрібнюють державу та на рівні з економічними, політичними проблемами додають проблеми у соціальній сфері, пов'язані із нерівністю. Це, зокрема, стосується конфліктів ідентичності через збройний конфлікт на Донбасі та анексії Криму. Найбільш активно соціальна нерівність проявляється щодо питань мови та етнічної належності.

Відповідно до Закону України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні» від 06.09.2012 дискримінація - ситуація, за якої особа та/або група осіб за їх ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, віку, інвалідності, етнічного та соціального походження, громадянства, сімейного та майнового стану, місця проживання, мовними або іншими ознаками, які були, є та можуть бути дійсними або припущеними, зазнає обмеження у визнанні, реалізації або користуванні правами і свободами в будь-якій формі, встановленій законом, крім випадків, коли таке обмеження має правомірну, об'єктивно обґрунтовану мету, способи досягнення якої є належними та необхідними.

Відповідно до Конституції України, загальновизнаних принципів і норм міжнародного права та міжнародних договорів України всі особи незалежно від їх певних ознак мають рівні права і свободи, а також рівні можливості для їх реалізації [1, ст. 412]. Так, у Конституції України

передбачено 15 статей, в яких йдеться про рівність особи. Це положення про рівність як основоположну засаду конституційно-правового статусу людини і громадянина (ст. 21 і ст. 24); національний правовий режим для іноземців та осіб без громадянства (ст. 26); рівне право громадян доступу до державної служби, а також до служби в органах місцевого самоврядування (ст. 38); державну гарантію рівних можливостей громадян у виборі професії та роду трудової діяльності (ст. 43); рівні права і обов'язки членів подружжя у шлюбі та сім'ї (ст. 51); рівність дітей у правах незалежно від походження і народження (ст. 52); принцип рівного виборчого права (ст. 71, ст.76, ст. 103, ст. 136, ст. 141); рівність усіх суб'єктів права власності перед законом (ст. 13); рівноправність усіх професійних спілок та рівність перед законом об'єднань громадян (ст. 36); рівність учасників судового процесу перед законом і судом (ст. 129) [2].

Україна має дуже хорошу репутацію щодо міжнародних угод, котрі стосуються прав на рівність і недискримінацію. Зокрема, Україна ратифікувала Європейську конвенцію з прав людини (ЄКПЛ) у 1997 році, а у 2006 році – Протокол №12 до ЄКПЛ, який забезпечує окреме право на захист від дискримінації. Було ратифіковано сім із дев'яти основних угод ООН із прав людини: Міжнародний пакт про громадянські і політичні права; Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні прав; Міжнародну конвенцію про ліквідацію всіх форм расової дискримінації; Конвенцію про ліквідацію усіх форм дискримінації щодо жінок; Конвенцію проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поведження і покарання; Конвенцію про права дитини; і Конвенцію про права осіб з інвалідністю. [3]

Незважаючи на ці положення Конституції та законів, а також політичні заходи, дискримінація за ознакою статі залишається серйозною проблемою в Україні, набуваючи різних форм. Від неї страждають переважно жінки. Проблемними залишаються питання торгівлі людьми, сімейного насильства, сексуального домагання, рівня оплати праці, дискримінації при працевлаштуванні, зокрема до збройних сил, у питанні відпустки по догляду за дитиною законодавство майже не регулює можливість такої для чоловіка, що незмінно приводить до покидання роботи саме матір'ю. Представництво у процесі політичного життя та в ухваленні рішень в Україні жінок традиційно знаходиться на дуже низькому рівні. Сексизм в рекламі та медіа також має місце й сприяє подальшому поглибленню дискримінації.

Жінки є головними жертвами дискримінації за ознакою статі в Україні, потерпаючи від дискримінації та невідного становища, що у значній мірі є наслідками збереження патріархальних і патерналістських соціальних норм. Незважаючи на міцну правову базу, низка законів містять пряму дискримінацію щодо жінок, а деякі, нібито прагнучи їх “захистити”, насправді обмежують здатність жінок робити вибір.

Сексуальні меншини в Україні відчувають серйозну й систематичну дискримінацію та нерівність як результат високого рівня стереотипізації та слабкої правової бази. Незважаючи на те, що Україна була першою пострадянською державою, яка декриміналізувала одностатеву сексуальну активність, суспільна нетерпимість поступово зростала з того часу, особливо з початку цього століття. Останні дослідження показують, що три чверті населення України негативно ставляться до сексуальних меншин [4].

Існують значні проблеми і з правоохоронними органами, починаючи з жорстокого поводження, домагань, шантажу і здирництва до нездатності захиститися від дискримінаційного насильства.

Україна є учасницею Конвенції про права осіб з інвалідністю і має відносно міцну національну правову базу із заборони дискримінації за ознакою інвалідності. Однак, незважаючи на законодавство, існує ряд проблем у трудовій сфері (працевлаштування чи звільнення), у сфері освіти (недоступність освіти), у сфері охорони здоров'я та доступі до товарів і послуг.

Люди, які живуть з ВІЛ, зазнають поширеного осуду, внаслідок чого змушені або приховувати стан свого здоров'я, або відчувати виключення зі сфери зайнятості, освіти, охорони здоров'я та з інших сфер життя. На жаль, національне законодавство, котре спрямоване на запобігання поширенню ВІЛ, не містить конкретних заходів щодо захисту від дискримінації на підставі ВІЛ-статусу.

Необхідно зазначити, що підґрунтям дискримінації є визначена, невіддільна від особи ознака біологічного або соціального характеру, незалежна від її волі та свідомості. Саме цим дискримінація відрізняється від інших форм обмеження прав людини. Дискримінація - негативне явище для будь-якого суспільства, оскільки роздрібнює його, створює ворожі настрої в населення, гальмує розвиток громадянського суспільства, а відтак і самореалізацію кожної окремої людини як його складової.

Саме тому обов'язком держави є реалізація недискримінаційної політики, а саме забезпечення реалізації низки позитивних заходів, зокрема, забезпечення принципу рівності чоловіків і жінок; запровадження заходів

для досягнення фактичної рівності; пропагування толерантного ставлення до соціально гострих питань, що сьогодні викликають ворожнечу, ненависть та непорозуміння; створення нормативно-правових актів щодо недискримінації сексуальних меншинств; створення правових норм щодо недискримінації людей із ВІЛ статусом; заходів практичної реалізації норм щодо недискримінації інвалідів та ін.

Література

1. «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні». Верховна Рада України; Закон від 06.09.2012 № 5207-VI; Відомості Верховної Ради, 2013, № 32, ст.412
2. Конституція України. Верховна Рада України; Конституція, Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. [електронний ресурс]: режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>
3. «Міжнародні механізми забезпечення принципу недискримінації». О. Р. Дашковська; [Електронний ресурс]: режим доступу: <http://dspace.nulau.edu.ua/bitstream/123456789/9790/1/Dashkovska.pdf>
4. Марценюк Т. Гендерна рівність і недискримінація: посібник для експертів і експертом аналітичних центрів. – К., 2014. – 65 с.